AMMATTIOSAAMISEN KEHITTÄMISYHDISTYS

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

1.10.2025

Sivistysvaliokunta

Viite: HE 99/2025 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry kiittää mahdollisuudesta antaa sivistysvaliokunnalle lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan määrärahaleikkaukset ovat ainakin toistaiseksi ohi. Vaikka suhdannetilanne jatkuu heikkona ja julkisen talouden alijäämä on 4,3 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuonna 2025, niin hallitus esittää hallinnonalalle määrärahoja n. 8,9 miljardia euroa, mikä on 445 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2025 varsinaisessa talousarviossa.

Ammatilliseen koulutukseen esitetään 2 109 640 000 miljoonan euron määrärahaa, josta laskennallisen perusrahoituksen osuus on 2 074 640 000 euroa ja harkinnanvaraisen rahoituksen osuus 35 000 000 euroa. Lisäksi yksityisten koulutuksen järjestäjien arvonlisäverokompensaatioon varataan 48 785 000 euroa ja opetusmetsäkompensaatioksi esitetään 1 536 000 euroa. Valtion ammatillisen koulutuksen oppilaitosten määrärahaksi esitetään Saamelaisalueen koulutuskeskukselle ja Meriturvalle yhteensä 9 419 000 euroa

Hallitus uskoo, että julkisen talouden tilanne alkaa parantua vuonna 2026. Bruttokansantuotteen ennustetaan vuonna 2026 kasvavan 1,4 prosenttia ja työttömyyden pienenevät vuonna 2026 nykyisestä 9,4 prosentista 9,0 prosenttiin.

> AMKE pitää ammatilliseen koulutukseen esitettyä määrärahaa tyydyttävänä. AMKE pitää hyvänä, että hallitus näyttää valtiontalouden heikon tilan huomioiden ymmärtäneen, että osaaminen ja koulutus ovat keskeisiä kasvun mahdollistajia.

<u>Ammatilliseen koulutukseen kohdistuu monia sen taloutta ja toimintaa haastavia ongelmia</u>

Ammatilliseen koulutukseen kohdistuu kuitenkin monia sen taloutta ja toimintaa haastavia ongelmia. Oppimisen tuen tarve kasvaa sekä nuorilla että aikuisopiskelijoilla. Opiskelijoista yhä useammalla on heikot valmiudet selviytyä ammattiopinnoista. Valmiudet voivat liittyä perusosaamiseen, motivaatioon, terveyteen, sosiaalisiin taitoihin tai useampaan näistä valmiuksista.

Samanaikaisesti, kun osalla ammatillinen koulutuksen opiskelijoista on vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, ammatillinen koulutus on merkittävässä roolissa koulutustason nostossa.

”Hallituskaudella keskeisiä tavoitteita ovat koulutustason ja koko väestön osaamistason nostaminen ja oppijoiden hyvinvoinnin parantaminen. Korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030.”

Tarvitsemme merkittäviä yhteiskunta-, sosiaali- ja koulutuspoliittisia toimia nuorten osaamistason nostamiseksi sekä psyko-fyysis-sosiaalisen pahoinvoinnin lisääntymisen kääntämiseksi laskuun. Nämä toimet tulisi kohdistaa koko koulutusjärjestelmään varhaiskasvatuksesta korkea-asteen opintoihin. Lisäksi toimia pitää kohdistaa perheiden hyvinvointia lisääviin toimiin.

Väylää ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluopintoihin on viime vuosina hyödynnetty yhä enemmän. Jo lähes puolella ammattikorkeakouluopinnot aloittavista opiskelijoista on ammatillinen tutkinto. Tätä väylää tulee edelleen kasvattaa. Tärkeää on löytää keinoja myös ammatillista opinnoista yliopisto-opintoihin siirtymisen kasvattamiseen.

Hallitus suunnittelee, että myöhemmin syksyllä annettavassa täydentävässä talousarvioesityksessä kohdistettaisiin kolmelle vuodelle yhteensä 100 000 000 euroa korkeakoulupaikkojen lisäykseen sekä ilman korkeakoulupaikkaa jääneille, toisen asteen koulutuksesta valmistuneille. Ilman korkeakoulupaikkaa jääneille voitaisiin myöntää maksuton 30 opintopisteen opintoseteli. Opintosetelillä voi opiskella avoimen yliopiston tai avoimen ammattikorkeakoulun opintoja.

Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden nuorten tai jo jonkin aikaa työelämässä olleiden aikuisten siirtymistä korkea-asteen koulutukseen voitaisiin tukea kohdistamalla erityisesti avointen ammattikorkeakouluopintojen tarjontaa tähän kohderyhmään. Tarjontaa voisi kohdistaa esimerkiksi sellaisten alojen opintoihin, joissa on työvoimapulaa.

<u>Työvoimapalveluiden talouden ja toiminnan kuormitus haastaa ammatillista koulutusta</u>

Merkittävä taloudellinen sekä toiminnallinen paine ammatilliseen koulutukseen kohdistuu lisäksi työvoimapalveluiden toteuttamiseen. Työttömyys on lisääntynyt ja kasvavalla joukolla työttömistä on tarve ammatilliseen perus-, täydennys- tai lisäkoulutukseen. Erityisen huolestuttava on nuorten tilanne. Tänä vuonna alle 25-vuotiaiden nuorten osuus työttömistä on 15,3 prosenttia ja aktivointipalveluiden piirissä olevat nuoret huomioiden 18,8 prosenttia. Elokuussa 2025 oli työttöminä työnhakijoina 36 793 alle 25-vuotiasta nuorta. Vuosimuutos on +13 prosenttia.

Työvoimapalvelualueiden saama rahoitus ei ole riittävää nuorten koulutustarpeiden kattamiseen. Erityisesti työttömien nuorten tilannetta tulisi helpottaa kohdistamalla lisärahoitusta ammatilliseen koulutukseen.

AMMATTIOSAAMISEN KEHITTÄMISYHDISTYS

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Ammatillisen koulutuksen uudistusten toteuttamiseen tulee antaa taloudellinen toimintarauha

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on varmistaa jokaiselle opiskelijalle riittävät ammatilliset ja sivistykselliset valmiudet sekä työelämätaidot siirtyä opintojen jälkeen työelämään tai jatko-opintoihin. Tällä hetkellä ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden työllisyysaste jää monilla koulutusaloilla erittäin heikoksi. On myös merkkejä koulutuksen sopeutumisesta työmarkkinatarpeen muutokseen. Tekniikan alalla tutkintomäärien lasku on parantanut valmistuneiden todennäköisyyttä työllistyä, huolimatta tekniikan alan ammatillisen tutkinnon suorittaneiden kokonaistyöllisyyden laskusta. Aikuisille suunnattu ammatillinen koulutus painottuu liian pitkäkestoiseen perustutkintokoulutukseen ja heikon työmarkkinahyödyn tuottavaan moninkertaiseen koulutukseen.

Ammatillisen koulutuksen laatua ja vaikuttavuutta kehitetään useiden lainsäädäntöuudistusten avulla. Rahoitusuudistuksessa palkitaan koulutuksen suuntaamista ensimmäisen perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittamiseen. Lisäksi uudistunut rahoitusmalli palkitsee työllistymisestä tai jatko-opintoihin siirtymisestä.

Resursseja suunnataan myös oppimisen tukea tarvitseviin nuoriin, kuten esimerkiksi heikolla perusopetuksen päästötodistuksella opintoihin tuleviin nuoriin. Käynnissä on oppimisen tuen uudistus ja se tulee voimaan 1.8.2026 alkaen. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt vaativan erityisen tuen selvityksen.

Vuoden 2026 alussa käynnistyvällä toiminnanohjauskokeilulla on tarkoitus selvittää muun muassa, lisääkö koulutuksen järjestäjien toiminnallinen itsenäisyys koulutuksen laatua ja kohtaantoa. Kokeiluun valitaan 40 ammatillisen koulutuksen järjestäjää.

Ammatillisen koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden lisäämiseen kohdistuvat lainsäädännön uudistamistoimet toteutetaan vuosien 2025 ja 2026 aikana. Ammatillisen koulutuksen järjestäjille tulisi antaa taloudellinen toimintarauha näiden uudistuksen toimeenpanoon. Jo nyt on nähtävissä, että rahoitusuudistus on lisännyt koulutuksen kohdistumista sitä eniten tarvitseviin.

Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry

Veli-Matti Lamppu
toimitusjohtaja

Lisätiedot: Veli-Matti Lamppu, puh. 050 344 2554, veli-matti.lamppu@amke.fi